

สำเนา

ที่ ปจ ๐๐๑๖.๓/ว (๒๐๘๗)

ศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี
ถนนสุวินทวงศ์ ปจ. ๒๕๒๓๐

๕ ตุลาคม ๒๕๕๔

เรื่อง สรุปรพระราชดำริในโอกาสที่พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะบุคคลเข้าเฝ้าฯ
เรียน หัวหน้าส่วนราชการทุกส่วนราชการ หัวหน้าหน่วยงานรัฐวิสาหกิจทุกหน่วยงาน นายอำเภอทุกอำเภอ
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี และนายกเทศมนตรีเมืองปราจีนบุรี

ด้วยกระทรวงมหาดไทย แจ้งว่า สำนักราชเลขาธิการ ได้ส่งสรุปรราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายสุเมธ ตันติเวชกุล ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร นำคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ กิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินจำนวน ๘๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนประเดิมสำหรับการก่อตั้งมูลนิธิฯ เพื่อสนองพระราชดำริเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ห้องประชุมสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ชั้น ๑๔ อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลศิริราช

จังหวัดปราจีนบุรี พิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อเป็นการปฏิบัติงานสนองพระราชดำริฯ จึงให้ส่วนราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ อำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี และเทศบาลเมืองปราจีนบุรี ถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานสนองพระราชดำริฯต่อไป ทั้งนี้สามารถเปิดดูได้ที่ www.prachinburi.go.th หัวข้อ “ข่าวสาร/กิจกรรมสำคัญของกระทรวงมหาดไทย”

จึงเรียนมาเพื่อทราบและถือปฏิบัติ สำหรับอำเภอให้แจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ทราบและถือปฏิบัติด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สุรชัย ศรีสารคาม)

รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปฏิบัติราชการแทน
ผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรี

สำนักงานจังหวัด
ฝ่ายอำนวยการ
โทร ๐-๓๗๔-๕๔๐๐๕
โทรสาร ๐-๓๗๔-๕๔๐๐๓

รอง ผวจ.....วันที่...../...../.....
สนท. น.สนจ. วันที่ ๓๐ ก.ย. ๕๔
หน.ฝ.....วันที่...../...../.....
จนท. วันที่ ๓๐ ก.ย. ๕๔

สรุปพระราชดำริ

ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายสุเมธ ตันติเวชกุล ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร นำคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินเพื่อเป็นทุนประเดิมสำหรับการก่อตั้งมูลนิธิฯ เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ณ ห้องประชุมสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ชั้น ๑๔ อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลศิริราช

บันทึกข้อมูลการเข้าเฝ้าฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายสุเมธ ตันติเวชกุล ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร นำคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงิน จำนวน ๘๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (แปดสิบล้านบาทถ้วน) เป็นทุนประเดิมสำหรับการก่อตั้งมูลนิธิฯ ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชดำริเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ เนื่องในโอกาสงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และกราบบังคมทูลรายงานสรุปแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิ รวมทั้งขอรับพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิ ณ ห้องประชุมสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ชั้น ๑๔ อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลศิริราช เวลา ๑๗.๔๑ น. - ๒๐.๑๑ น.

ผู้เข้าเฝ้าฯ ประกอบด้วย นายสุเมธ ตันติเวชกุล ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะผู้บริหารสถาบันฯ ได้แก่ นายศิวะพร ทรรทรานนท์ นายรอยล จิตรดอน นางรอยบุญ รัศมีเทศ และนายสุนัย แผ่นทอง คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ประพัฒมงคลการ รองศาสตราจารย์สุธรรม อยู่ในธรรม นายสุรพันธ์ วงศ์วิทยกำจร รองศาสตราจารย์พนา ทองมีอาคม พันเอก นที ศุกลรัตน์ นายฐากร ตัณฑสิทธิ์ นายประเสริฐ อภิปัญญา นางบาศรี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และนางอิสสระรี ฉัตรโชติกวงศ์ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ นางจีรารวรรณ บุญเพิ่ม

คณะผู้เข้าเฝ้าฯ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงิน จำนวน ๘๔ ล้านบาท เพื่อเป็นทุนประเดิมสำหรับการก่อตั้งมูลนิธิฯ ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชดำริเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ และทูลเกล้าฯ ถวายรายงานแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริ ดังนี้

เรื่องดินถล่มที่เพิ่มขึ้นมาก ให้ศึกษาวิจัยหาแนวทางแก้ไข

ทรงห่วงใยสถานการณ์ดินถล่มที่มีเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ รับสั่งว่า แต่เดิมเคยมีดินถล่มครั้งใหญ่ที่ตำบลกระทุง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ เนื่องจากมีพายุดีเปรสชันเข้าก่อนหน้านั้น ๓ - ๔ วัน ครั้นถึงวันที่ ๒๒ มีฝนตกใหญ่ บริเวณพื้นที่เชิงเขาที่ชาวบ้านทำสวนยางพารา ดินอุ้มน้ำไว้ไม่ไหว ก็พังทลาย ทำความเสียหายทั้งพื้นที่เชิงเขาและบริเวณชายเขาด้านล่างที่ดินถล่มไปทับถม

รับสั่งว่า ในกรณีต่างๆ ไป ให้ใช้ความระมัดระวังในการดำเนินงาน เพราะแม้กระทั่งหญ้าแฝกซึ่งตามหลักจะป้องกันดินพังทลาย ก็อาจจะเป็นตัวการให้ดินถล่มได้ เพราะรากเจาะลึกทำให้ดินแตกแยก และนำน้ำลงไปอาจจะเป็นเหตุให้ดินพังทลายเสียเอง ตลอดจนการปลูกต้นไม้ มักจะใช้ต้นไม้โตเร็วซึ่งส่วนมากไม่มีรากแก้ว ก็จะไม่ยึดดินไว้ได้ ฉะนั้นควรศึกษาอย่างรอบคอบว่าโครงสร้างดินลักษณะใด ควรจะดำเนินการอย่างไร ปลูกพืชชนิดไหน จะได้แก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพได้ หรือแม้กระทั่งการทดลองใช้กระสอบพลาสติกแบบมีปีกก็ต้องระมัดระวัง ศึกษาสภาพพื้นที่ให้ดีเพราะอาจจะเหมาะสมกับบางพื้นที่เท่านั้น ไม่สามารถใช้แบบเดียวกันได้ทั้งหมด

ทรงกังวลเรื่องการใช้พื้นที่เพาะปลูกในปัจจุบันที่รุกขึ้นไปบนเขา เข้าไปในป่า รับสั่งว่า เมื่อเสด็จนิวัติประเทศไทยครั้งทรงพระเยาว์นั้น ประเทศไทยมีประชากร ๑๘ ล้านคน ขณะนี้มีเกือบ ๗๐ ล้านคนแล้ว จึงมีความต้องการพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มเติม แต่ที่ดินในพื้นที่ราบก็มีเจ้าของหมด หากเข้าไปเพาะปลูกใช้ประโยชน์ก็เป็นการบุกรุกผิดกฎหมาย ยิ่งขับไล่ ก็ยิ่งรุกขึ้นไปบนเขาเข้าไปในป่ามากขึ้น จึงเห็นพื้นที่ปลูกยาง ปลูกปาล์ม ปลูกไม้โตเร็วต่างๆ เพิ่มขึ้นมาก ทั้งภาคอีสาน ภาคเหนือ พื้นที่ดินถล่มก็เพิ่มขึ้นตามมา ดินถล่มสร้างความเสียหายอย่างมาก กว่าจะฟื้นหน้าดินมาใช้เพาะปลูกอีกก็ใช้เวลาหลายปี เมื่อเปิดพื้นที่ใหม่ขึ้นไปบนเขาก็สร้างถนน ถนนที่สร้างผิดไปขวางทางน้ำก่อความเสียหายทั้งน้ำท่วมและดินถล่ม เห็นทั้งที่จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดชุมพร ภาคเหนือ และที่เพิ่งเกิดเมื่อเดือนมีนาคมนี้ ที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช เห็นภาพสะพานพัง ถนนเสียหาย ต้องใช้สะพานเชือกกัน การจัดการที่อยู่อาศัยที่ทำมาหากินจะต้องใช้เวลาแก้ไขอีกนาน ระหว่างนี้ก็ต้องหาวิธีการที่เหมาะสมให้อยู่ได้ ไม่ให้เกิดเสียหายอันตราย ให้ชาวบ้านป้องกันตนเองได้ จัดการปัญหาดินถล่มจากการบุกรุกนี้ให้ได้ถาวร

มีพระราชดำรัสถึงประสบการณ์ปัญหาน้ำท่วมที่เกิดจากการสร้างถนนและวิธีการที่ทรงแก้ไขปัญหาน้ำท่วมว่า เมื่อก่อสร้างถนนสี่ช่องทางหน้าวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เสร็จใหม่ๆ มีฝนตกหนัก น้ำไหลตามแนวถนนมาท่วม บริเวณหน้าวังไกลกังวลฝั่งตะวันตกเพราะเป็นพื้นที่ต่ำ เกาะกลางถนนขวางน้ำไว้ไม่ให้ไหล จึงรับสั่งให้ทุบเกาะกลางถนนให้น้ำไหลผ่านวังไกลกังวลไปลงทะเล แก้ปัญหาน้ำท่วมได้ ต่อมาวางท่อระบายน้ำ แต่น้ำก็ยังท่วมและขังอยู่ที่บริเวณสถานีจ่ายกระแสไฟฟ้า เจ้าหน้าที่นำกระสอบมาถ่วงรอบสถานีแล้วสูบน้ำออก น้ำก็ไหลวนอยู่อย่างนั้น

ต้องรับสั่งให้หยุดสูบ แล้วทำทางระบายน้ำลงทะเล จะเห็นได้ว่าการสูบน้ำไม่ใช่ทางแก้ไขเสมอไป การจัดการนำน้ำไปเก็บหรือระบายให้ถูกต้องจะดีกว่า

มีพระราชดำริว่าหากจะแก้ปัญหาเหล่านี้ที่ต้นเหตุคือ การปรับที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย อย่างเหมาะสม ถูกต้อง ก็จะต้องใช้เวลา ๑๐ ถึง ๒๐ ปี ไม่ทันกับความเสียหายที่รุนแรงและขยายตัวไปทั่วทุกภาค จึงจำเป็นต้องศึกษา วิจัย ทดลองให้ได้คำตอบว่าจะปลูกพืชอย่างไร ให้มีรากแก้วลึก สลับกับแฝก หรือพืชอื่นที่เหมาะสมตามสภาพ เช่น ที่ร่มไม่มีแดดก็อาจใช้ต้นไม้คลุมดิน จัดการร่องน้ำไม่ให้ น้ำมา กัดเซาะ เพราะหากน้ำซึมลงไปได้ทั้งดิน ถนน สะพาน ก็ทลายลง การทำอย่างนี้จะเหมาะสมกับความ ลาดเอียงอย่างไร ต้องปรับความลาดเอียงช่วยหรือไม่ และหากพื้นที่ชันมากจะต้องเสริมโครงสร้างเข้าไป อย่างไร หากจะสร้างถนนในพื้นที่เสี่ยงภัยเหล่านี้จะต้องสร้างอย่างไรไม่ให้ น้ำกัดเซาะแล้วพังทลายเป็น อันตรายกับคน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหา โจทย์ คือ มูลนิธิน้ำควรสนับสนุนส่งเสริมหรือทำวิจัยให้ได้ แนวทางการจัดการปัญหาให้ได้ แล้วเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ ถึงแม้คนเหล่านี้จะทำผิด ละเมิดกฎหมาย และหากจะแก้ปัญหาเหล่านี้ทั้งประเทศเงินเท่าไรก็ไม่พอ จึงต้องทำตัวอย่างให้ชัดเจนแล้วค่อยขยายผล ให้ชุมชนอื่นทำ

สำหรับงานวิจัยแผนที่ลม แผนที่ฝน แผนที่ความกดอากาศ ที่มีพระราชกระแสให้สถาบัน สารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร พัฒนาแบบจำลองต่อเนื่องจากงานโทรมาตรที่สถาบันฯ ได้ จัดทำทูลเกล้า ฯ ถวายแล้วนั้น ทางสถาบันฯ ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ และได้ทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อให้ ทรงงานบนระบบอินเทอร์เน็ตแล้ว และมีพระราชดำริเพิ่มเติมให้ดำเนินการพัฒนาแผนที่ความกดอากาศ ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล ๖๐๐ เมตร ต่อ เพื่อให้สำนักงานฝนหลวงและการบินเกษตร ใช้ประกอบปฏิบัติการฝนหลวง

เรื่องน้ำท่วมน้ำแล้ง ให้ศึกษาสรุปการแก้ไขในพื้นที่สำคัญ

มีพระราชดำรัสถึงประสบการณ์จากการทรงงานว่า แม่น้ำที่มีผลอย่างมากต่อการเกิด น้ำท่วม น้ำแล้ง และผลผลิต มีอยู่ห้าสายด้วยกัน คือ ปิง วัง ยม น่าน และป่าสัก สำหรับเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ นั้นเปรียบเหมือนยักษ์กุมภกรรณที่นอนขวางกั้นน้ำไม่ให้ท่วมกรุงเทพมหานคร ช่วยเก็บกักน้ำไว้ใช้ สำหรับการเกษตร อุปโภค บริโภค และยกระดับน้ำได้ดิน แก้ปัญหาน้ำแล้งได้ด้วย แต่การบริหารจัดการน้ำ ทำได้ยากเพราะน้ำเหนียวเหนียวมาก ความจุเขื่อนน้อย

สำหรับแม่น้ำน่านฝนตกมากขึ้น น้ำไหลเข้าเขื่อนสิริกิติ์มากขึ้น น้ำมาจากแม่น้ำน่าน น้ำว่าที่เชื่อมต่อกับเวียงจันทน์และเวียงสา มารวมกันก่อนเข้าตัวเมือง น้ำท่วมที่น่านเดือนมิถุนายนปี นี้ ฝนตกหนักมากที่เวียงจันทน์ ท่วมข้าง น้ำไหลมาทางน้ำว่ามากทำให้แม่น้ำน่านล้นเอ่อไหลลงไม่ได้ เขื่อนแควน้อยบำรุงแดน ก็เก็บกักน้ำได้มาก ลุ่มน้ำว่าก็ต้องศึกษาและพัฒนาเพิ่มเติมจะได้ช่วยแก้ปัญหา น้ำท่วมพื้นที่น่าน

สำหรับแม่น้ำยมเวลาฝนตกหนักก็ยังไม่มียกเครื่องมือนี่จะช่วยในการบริหารน้ำท่วม และ เก็บกักน้ำไว้ลดปัญหาภัยแล้ง เวลาท่วมหรือแล้งจึงเสียหายมาก และมากขึ้นเป็นลำดับ แล้วยังส่ง ผลกระทบมายังพื้นที่ข้างล่างอย่างมาก เขื่อนภูมิพลเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ความจุมากยังรองรับน้ำได้เพิ่ม

มีพระราชดำริให้ดำเนินงานศึกษาและพัฒนาแม่น้ำทั้งห้าสายนี้จะช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้งของประเทศได้มาก เชื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ที่บริหารยากก็ต้องพัฒนาเชื่อมต่ออ่างที่อยู่เหนือขึ้นไปทั้งพื้นที่ ป่าสัก เพชรบูรณ์ ลำสนธิ พื้นที่ท้ายเขื่อนก็ต้องพัฒนาพื้นที่แก้มลิง ดูคลองระพีพัฒน์และคลองพระองค์เจ้าไชยานุชิต

พื้นที่แม่น้ำน่าน น้ำว่า ในจังหวัดน่านก็ต้องศึกษาพื้นที่ต้นน้ำว่าจะฟื้นฟูรักษาและใช้ประโยชน์อย่างไร ไม่ให้ดินถล่ม หนองน้ำไว้ให้ได้ ลำน้ำว่าที่มีน้ำป่าเข้ามามาก จนท่วมสร้างความเสียหายพื้นที่อำเภอเวียงสาและเลยเข้ามาถึงอำเภอเมืองน่าน จำเป็นต้องมีโครงสร้างฝาย ทำนบเพิ่มเติม

พื้นที่แม่น้ำยม โครงสร้างที่จะช่วยในการจัดการน้ำลำน้ำยมไม่พอ ให้มูลนิธิช่วยพัฒนา ช่วยประสานดำเนินการสร้างพัฒนาเขื่อนเพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง และการพัฒนาต้องให้คนในพื้นที่ยอมรับและเห็นประโยชน์ร่วมกัน อาจเป็นการพัฒนาเขื่อนแก่งเสือเต้นให้เหมาะสม ทั้งลักษณะ และขนาดที่ยอมรับได้ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน มีความจุกว่า ๑,๑๐๐ ล้าน ลูกบาศก์เมตร หรือ เขื่อนแม่น้ำยมตอนบน และเขื่อนแม่น้ำยม สองเขื่อนนี้ความจุรวมกันเกือบ ๗๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร การศึกษาและพัฒนาให้รวมไปถึงน้ำใต้ดินด้วย หากศึกษาแล้วสรุปได้ทางเลือกที่เหมาะสมและยอมรับได้ ก็ให้เร่งรัดดำเนินการ มิฉะนั้นจะเสียหายมากขึ้นเรื่อยๆ

พื้นที่แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง น้ำไหลเข้าเขื่อนภูมิพลมาก แต่ก็ไม่พอใช้งานอยู่ดี พื้นที่ทาง ตะวันตกของเขื่อนรับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีน้ำมาก จำเป็นต้องศึกษาแล้วดำเนินการเชื่อมต่อ หาทางเพิ่มน้ำในระบบ ใช้งานทั้งช่วงน้ำท่วม และแก้ไขปัญหากภัยแล้ง ไม่จำเป็นต้องไปนำน้ำมาจาก ประเทศอื่น ให้จัดการกับน้ำที่มีอยู่ในประเทศไทย

เมื่อมีผลมีแผนงานก็ให้มองเชื่อมต่อทั้งระบบของ ปิง วัง ยม น่าน และป่าสัก ใช้หลักการทั้งอ่างพวง แก้มลิง การผันน้ำที่ลำพะยั้ง และคลองทูอินวัน (คลองส่งน้ำและคลองระบายน้ำ) เพื่อบริหารจัดการแก้ปัญหาทั้งน้ำท่วม น้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มเจ้าพระยาให้สำเร็จ

สำหรับพื้นที่น้ำท่วมในอีสาน ในจังหวัดนครราชสีมา มีรับสั่งไว้แล้วให้ดำเนินการเชื่อมต่อ เขื่อนลำตะคองกับอ่างเก็บน้ำในลุ่มน้ำ เช่น อ่างซับประดู่ เขื่อนลำพระเพลิง ก็เพิ่มความจุได้ แล้วศึกษา หาพื้นที่แก้มลิงเก็บน้ำก่อนถึงจังหวัดนครราชสีมา

เรื่องการจัดการน้ำชุมชน ให้รวบรวมชุมชนมาช่วยทำงาน

การจัดการน้ำชุมชนนั้นเห็นความสำเร็จในบางชุมชนแล้ว ให้ชุมชนชาวบ้านที่มีความรู้ ประสบความสำเร็จ มีประสบการณ์ จัดการและพัฒนาในพื้นที มาช่วยกันขยายผลไปยังชุมชนอื่น

เรื่องน้ำ ปัญหามากมาย ให้พัฒนาพื้นที่ตัวอย่างก่อน

การศึกษาพัฒนาเรื่องน้ำต้องใช้เงินอย่างมาก ปัญหามาก การใช้ที่ดิน ป่าต้นน้ำ เกี่ยวโยงกันหมด ให้ศึกษาและพัฒนาโครงการตัวอย่างในพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จแล้ว สรุปทางแก้ ให้ได้แล้วจึงขยายผล